

אתסטיקה ויופי בעיני חז"ל ד"ר תמר קדרי

שיעור 1: יופיו של אדם הראשון באגדת חז"ל

בבלי, בבא בתרא נח ע"א

הכל בפני שרה כקוף בפני אדם. שרה בפני חוה - כקוף בפני אדם. חוה בפני אדם - כקוף בפני אדם. אדם בפני שכינה - כקוף בפני אדם.

בראשית א, 26-28

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וַיְרַדּוּ בְדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ. וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם. וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ וַרְדּוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיַּי הָרֹמְשֵׁת עַל הָאָרֶץ.

בראשית רבה יד, ז (מהד' תיאודור-אלבק)

וַיִּצַר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֵפֶר מִן הָאֲדָמָה (בראשית ב, ז)

עפר אמר ר' יהודה בר' סימון: עופר, עלם על מליאתו נברא. אמר ר' אלעזר בר' שמעון: אף חוה על מליאתה ניבראת. אמר ר' יוחנן: אדם וחוה כבן עשרים שנה נבראו.

בראשית רבה ת, א

ר' תנחומא בשם ר' בניה ר' ברכיה בשם ר' לעזר: גולם בראו, והיה מוטל מסוף העולם ועד סופו הדא הוא דכתיב "גולמי ראו עיניך" (תהלים קלט, טז).

ר' יהושע בר' נחמיה ר' יהודה בר' סימון בשם ר' לעזר: מלא כל העולם בראו. ממזרח ועד מערב מנין? שנאמר "אחור וקדם צרתני", מצפון לדרום מנין? שנאמר "[כי שאל נא לימים ראשונים... למן היום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ] ולמקצה השמים ועד קצה השמים" (דברים ד, לב). ומניין אף בחללו שלעולם? תלמוד לומר "ותשת עלי כפוך"...

בבלי, בבא בתרא נח ע"א

ר' בנאה הוה קא מציין מערתא	ר' בנאה היה מסמן מערות קבורה
כי מטא למערתא דאברהם,	כאשר הגיע למערה של אברהם
אשכחיה לאליעזר עבד אברהם	מצא את אליעזר עבד אברהם
דקאי קמי בבא.	עומד לפני הפתח.
א"ל: מאי קא עביד אברהם?	אמר לו: מה עושה אברהם?
א"ל: גאני בכנפה דשרה	אמר לו: שוכב בחיקה של שרה
וקא מעיינא ליה ברישיה.	והיא מעיינת לו בראשו.
א"ל זיל אימא ליה: בנאה קאי אבבא.	אמר לו לך אמור לו: בנאה עומד על הפתח.
א"ל: ליעול. מידע ידיע דיצר	אמר לו: שיכנס. הרי ידוע שיצר בעולם הזה.
בהאי עלמא ליכא. עייל, עיין ונפק.	נכנס, עיין ויצא.
כי מטא למערתא דאדם הראשון	כאשר הגיע למערתו של אדם הראשון
יצתה בת קול ואמרה:	יצאה בת קול ואמרה:
נסתכלת בדמות דיוקני,	נסתכלת בדמות דיוקני,
בדיוקני עצמה אל תסתכל.	בדיוקני עצמו אל תסתכל.
- הא בעינא לציוני מערתא!	- הרי אני צריך לסמן את המערה!
- כמדת החיצונה כך מדת הפנימית...	- כמידת החיצונה כך מידת הפנימית...
א"ר בנאה: נסתכלתי בשני עקיביו,	א"ר בנאה: נסתכלתי בשני עקיביו,
ודומים לשני גלגלי חמה.	ודומים לשני גלגלי חמה.

שיעור 2: זופיה של שרה במדרש ובמגילה החיצונית לבראשית

בבלי, מגילה טו ע"א

תנו רבנן: ארבע נשים יפיפיות היו בעולם: שרה רחב ואביגיל ואסתר. ולמאן דאמר [ולשיטת מי שאמר] אסתר ירקרוקת היתה - מפיק אסתר ומעייל ושתי.

בראשית יב, 10-20

וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ יוֹרְדָן אַבְרָם מִצְרִימָה לְגוֹר שָׁם כִּי כָבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ. וַיְהִי כֹאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹאֵ מִצְרִימָה וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרִי אֲשֶׁתּוֹ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יָפֶת מְרָאָה אָתָּה. וְהָיָה כִּי יֵרְאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרַיִם וְאָמְרוּ אֲשֶׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתְךָ יִחְיֶי אָמְרִי נָא אֲחֹתִי אָתָּה לְמַעַן יֵיטֵב לִי בְּעַבְדוֹךָ וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגֻלְלָה. וַיְהִי כֹבֹא אַבְרָם מִצְרִימָה וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת הָאִשָּׁה כִּי יָפָה הִיא מְאֹד. וַיֵּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי פְרֹעָה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל פְּרֹעָה וְתִקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרֹעָה. וְלְאַבְרָם הֵיטִיב בְּעַבְדוֹהָ וַיְהִי לוֹ צֹאן וּבָקָר וְחֲמֹרִים וְעַבְדִּים וְשִׁפְחֹת וְאַתְנַת וְגַמְלִים. וַיִּנְגַע ה' אֶת פְּרֹעָה נְגַעִים גְּדֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ עַל דְּבַר שָׂרִי אֲשֶׁת אַבְרָם. וַיִּקְרָא פְּרֹעָה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה זֹאת עָשִׂיתְ לִי לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אֲשֶׁתְּךָ הִיא. לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִיא וְאִקַּח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אֲשֶׁתְּךָ קַח וְלָךְ. וַיֵּצֵא עָלָיו פְּרֹעָה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלַחוּ אֹתוֹ וְאֶת אֲשֶׁתּוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ.

בראשית רבה מ, ה

"וַיְהִי כֹבֹא אַבְרָם מִצְרִימָה" (בראשית יב, יד) ושרה היכן היא? נתנה בתיבה ונעל בפניה.

כיון דמטה מכסה	כיון שהגיע לבית המכס
אמ' ליה: הב מכסה.	אמרו לו: תן את המכס.
אמר: אנא יהיב.	אמר: אני נותן.
אמ' ליה: מנין את טעין.	אמרו לו כלים אתה נושא בתיבה.
אמר: אנא יהיב דמנין.	אמר: אני נותן מכס של כלים.
אמ' ליה: מטכסין את טעין.	אמרו לו: בגדי משי אתה נושא.
אמר: אנא יהיב דמטכסין.	אמר: אני נותן מכס של בגדי משי.
אמ' ליה: מרגלוון את טעין.	אמרו לו: מרגליות אתה נושא.
אמר להו: אנא יהיב דמרגלוון.	אמר להם: אני נותן מכס של מרגליות.
אמ' ליה: לית איפשר	אמרו לו: אי אפשר שתפטור
עד דפתחת וחמינן מה בגווה.	עד שתפתח את התיבה ונראה מה שבתוכה
וכיון שפתחה הבהיקה ארץ מצרים מאורה.	וכיון שפתחה הבהיקה ארץ מצרים מאורה.

בראשית רבה מ, ד

"ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה" וגו' (בראשית יב, יא) כל השנים הללו היא עמו ועכשיו הוא אומר לה "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את"?! אלא שעל ידי הדרך אדם מתבזה [וזה עמדה ביופיה]. ר' עזריא משום ר' יודה בר' סימון: הילכנו בארם נהרים ובארם נחור ולא מצינו אשה יפה כמותך, עכשיו שאנו נכנסים למקום כאורים ושחורים "אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך".

המגילה החיצונית לבראשית, תרגום עברי (מהד' אביגד-ידין), עמ' לו

"[....] מה [...] ויפה לה מראה פניה. ומה [...] דק שער ראשה, מה נאוות הן לה עיניה, ומה נחמד הוא אפה, וכל זיו פניה [...] מה נאוה לה חזה, ומה יפה לה כל לבנתה. זרועותיה מה יפות, וידיה מה כלילות, [...] כל מראה ידיה. מה נאוות כפיה, ומה ארוכות ודקות כל אצבעות ידיה. רגליה מה יפות, ומה שלימות לה שוקיה. וכל בתולות וכלות הנכנסות לחופה לא שפרו ממנה. ועל כל נשים ייף יופיה ועליון יופיה למעלה מכולן. ועם כל יופיה זה חכמה רבה עמה. ודל ידיה [מעשי ידיה?] נאה". וכאשר שמע המלך דברי חרקנוש ודברי שני חבריו כי פה אחד שלושתם מדברים, חשקה מאד ושלח לקחתה מיד. ויראה ויתמה על על יופיה ולקחה לו לאשה וביקש להרגני.

שיעור 3: זופיו של ר' יוחנן בתלמוד הבבלי

בבלי, בבא מציעא פד ע"א

א"ר יוחנן:

אנא אשתירי משפירי ירושלים.
האי מאן דבעי מיחזי שופריה דר' יוחנן
נייתי כסא דכספא מבי ניקלי
ונמלייה פרצידיא דרומנא סומקא
ונהדר ליה כלילא דורדא סומקא לפומיה
ונותביה בי שמשא לטולא,
והנהו זהרורי דנפקי מיני
מעין שופריה דרבי יוחנן

אמר רבי יוחנן:

אני נשארתי מהיפים שבירושלים.
מי שרוצה לראות יופיו של ר' יוחנן
שיביא כוס כסף מבית הצורף
וימלא אותה גרעיני רימון אדום
וישים זר ורדים אדומים על פיו
ויעמיד אותה בין החמה והצל
אותו הזוהר היוצא ממנו
מעין יופיו של ר' יוחנן

בבלי, בבא מציעא פד ע"א (כתב יד מינכן)

איני?

והאמר מר:
שופריה דרב כהנא מעין שופריה דרב
שופריה דרב מעין שופריה דרבי אבהו
שופריה דרבי אבהו מעין שופריה דיעקב אבינו
שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם
הראשון
ושופריה דאדם הראשון מעין שכינה.
ואילו שופריה דר' יוחנן לא קחשיב?
שאני ר' יוחנן, הדרת פנים לא היא ליה.

וכי כן הוא?

והרי אמר מר:
יופיו של רב כהנא מעין יופיו של רב
יופיו של רב מעין יופיו של ר' אבהו
יופיו של ר' אבהו מעין יופיו של יעקב אבינו
יופיו של יעקב אבינו מעין יופיו של אדם
הראשון
ויופיו של אדם הראשון מעין שכינה.
ואילו יופיו של ר' יוחנן לא מנה?
שונה ר' יוחנן, שהדרת פנים לא היתה לו

בבלי, בבא מציעא פד ע"א

רבי יוחנן היה הולך ויושב על שערי הטבילה. אמר: כאשר עולות בנות ישראל מטבילת מצוה שיפגשו בי. כדי שיהיו להם בנים יפים כמוני ולומדי תורה כמוני...

בבלי, בבא מציעא פד ע"א (כתב יד מינכן)

יום אחד היה (ר' יוחנן) שוחה בירדן	יומא חד הוה קסחי בירדנא
ראהו ריש לקיש נדמה לו כאשה	חזייה ריש לקיש אדמייה כאיתתא
וקפץ לירדן אחריו	ושאוור אבתריה לירדנא
אמר לו [רבי יוחנן]: כוחך לתורה	אמר ליה: חילך לאוריתא
אמר לו [ריש לקיש]: יופיך לנשים	אמר ליה: שופרך לנשיא
אמר לו: אם אתה חוזר בך	אמר ליה: אי הדרת בך
אתן לך אחותי שיפה ממני	יהיבנא לך אחתאי דשפירא מנאי
קיבל עליו	קביל עליה
ביקש לחזור להביא בגדיו ולא היה יכול	בעי למהדר לאתויי מאני ולא אימצי
הקריא, שנה והשנה לו ועשאו אדם גדול	אקרייה תנייה ואתנייה, ושויה גברא רבא.

שיעור 4: חכמה מפוארה בכלי מכוער

בבלי, מסכת תענית ז ע"א

כשם שאמרה לו בתו של הקיסר	כדאמרה ליה ברתיה דקיסר
לר' יהושע בן חנניה:	לרבי יהושע בן חנניה:
אי, חכמה מפוארה בכלי מכוער!	אי, חכמה מפוארה בכלי מכוער!
אמר לה: אביך שם יין בכלי חרס.	אמר לה: אביך רמי חמרא במני דפחרא.
אמרה לו: אלא במה נשים?	אמרה ליה: אלא במאי נירמי?
אמר לה: אתם שחשובים אתם	אמר לה: אתון דחשביתו
שימו בכלי זהב וכסף	רמו במאני דהבא וכספא.
הלכה ואמרה לו לאביה.	אזלה ואמרה ליה לאבוה.
שמו היין בכלי זהב וכסף והחמיץ.	רמייא לחמרא במני דהבא וכספא, ותקיף.
באו ואמרו לו.	אתו ואמרו ליה.
אמר לה לבתו: מי אמר לך כך?	אמר לה לברתיה: מאן אמר לך הכי?
אמרה לו: ר' יהושע בן חנניה.	אמרה ליה: רבי יהושע בן חנניה.
קראו לו. אמר לו: מדוע אמרת לה כך?	קרויהו, אמר ליה: אמאי אמרת לה הכי?
אמר לו: כמו שאמרה לי אמרתי לה.	אמר ליה: כי היכי דאמרה לי אמרי לה.

בבלי, תענית ז ע"א

והא איכא שפירי דגמירי! אי הוו סנו טפי הוו גמירי.
(תרגום: והרי יש יפים שלמדו! אילו היו מכוערים היו לומדים יותר.)

כמו שאמרה לי אמרתי לה:
בת הקיסר לר' יהושע בר חנניה: אי, חכמה מפוארה בכלי מכוער!
ר' יהושע בר חנניה לבת הקיסר: אביך שם יין בכלי חרס.

בבלי, תענית כ"א - ע"ב

תנו רבנן מעשה בר' שמעון בן אלעזר שבא ממגדל עדר מבית רבו
והיה רוכב על החמור ומטייל על שפת הים
והיה שמח שמחה גדולה שלמד תורה הרבה
ונודמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר
אמר לו: שלום עליך רבי!
ולא החזיר לו שלום.

אמר לו [ר' שמעון]: ריקה, שמא כל בני עירך מכוערין כמותך?
אמר לו: לך לאומן שעשאני ותאמר לו כמה מכוער כלי זה שעשית.

אריסטו, פואטיקה (הקיבוץ המאוחד, 1977), עמ' 25

אנו נהנים להתבונן בציורים המדויקים ביותר של אותם דברים שבחיים אנו מסתכלים בהם מתוך כאב
(אי נעימות), כגון צורות של בעלי חיים בזויים ביותר ושל גוויות.

בבלי, תענית כ"א - ע"ב

כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו.
אמר לו: נענתי לך, מחול לי!
אמר לו: איני מוחל לך
עד שתלך לאומן שעשאני ותאמר לו כמה מכוער כלי זה שעשית.
והיה מטייל אחריו כחצי מיל.
יצאו אנשי עירו לקראתו ואמרו: שלום עליך רבי!
אמר להם: למי אתם קורין רבי?
אמרו לו: למי שמטייל אחריך.
אמר להם: אם זה רבי, אל ירבו כמותו בישראל.
אמרו: למה?
אמר להן: כך וכך אמר לי.

אמרו לו: אף על פי כן מחול לו, שאדם גדול הוא.
אמר להן: הרני מוחל לו ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כך.
נכנס רבי שמעון בן אלעזר לבית המדרש ודרש:
לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז

שיעור 5: היזפי בניוולו – סיפורי חורבן

בבלי, גיטין נח ע"א

תנו רבנן: מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי. אמרו לו: תינוק אחד יש בבית האסורים יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים. [ירושלמי הוריות: והוא עומד בקלון] הלך ועמד על פתח בית האסורים. אמר: "מי נתן למשסה יעקב וישראל לבזזים" (ישעיהו מב, כד) ענה אותו תינוק ואמר: "הלוא יהוה זה חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו" (שם). אמר: מובטחני בו שמורה הוראה בישראל. העבודה, שאיני זו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו. אמרו לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה. ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל. ומנו [ומי הוא?] רבי ישמעאל בן אלישע.

ישעיהו מב, 24

מי נתן למשסה יעקב וישראל לבזזים הלוא יהוה זה חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו

בבלי, גיטין מה ע"א

מתנין [שנינו במשנה]. אין פודין את השבוין יתר על כדי דמיהן, מפני תיקון העולם...

בבלי, גיטין נח ע"א

אמר רב יהודה אמר רב: מעשה בבנו ובבתו של ר' ישמעאל בן אלישע שנשבו לשני אדונים. לימים נזדווגו שניהם במקום אחד. זה אומר: יש לי עבד שאין כיופיו בכל העולם. וזה אומר: יש לי שפחה שאין בכל העולם כולו כיופיה. אמרו: בוא ונשיאם זה לזה ונחלק בוולדות.

הכניסום לחדר. זה ישב בקרן זוית זה וזו ישבה בקרן זוית זה.
 זה אומר: אני כהן בן כהנים גדולים, אשא שפחה?
 וזאת אומרת: אני כהנת בת כהנים גדולים, אנשא לעבד?
 ובכו כל הלילה.
 כיון שעלה עמוד השחר, הכירו זה את זה
 ונפלו זה על זה וגעו בבכיה עד שיצאה נשמתן.
 ועליהן קונן ירמיה: "עַל אֵלֶּה אֲנִי בּוֹכֶיָה עֵינַי יִרְדָּה מַיִם
 כִּי רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מְשִׁיב נֶפְשִׁי הָיוּ בְּנֵי שׁוֹמְמִים כִּי גָבַר אוֹיֵב" (איכה א, טז).

בבלי, גיטין נח ע"א

אמר ריש לקיש:
 מעשה באשה אחת וצפנת בת פניאל שמה
 צפנת, שהכל צופין ביופיה
 בת פניאל, בתו של כהן גדול ששימש לפני ולפנים
 שנתעלל בה שבאי כל הלילה.
 למחר הלבישה שבעה חלוקים והוציאה למוכרה.
 בא אדם אחד שהיה מכוער ביותר.
 אמר לו: הראני את יופיה.
 אמר לו: ריקא! אם אתה רוצה ליקח - קח, שאין כיופיה בכל העולם כולו.
 אמר לו: אף על פי כן.
 הפשיטה ששת חלוקים
 ושביעי קרעתה ונתפלשה באפר.
 אמרה לפניו: רבנו של עולם, אם עלינו לא חסת, על קדושת שמך הגבור למה לא תחוס?
 ועליה קונן ירמיה: "בַּת עַמִּי חֲגָרִי שֶׁקְוֶה תִּפְלְשִׁי בְּאַפֵּר אֲבָל יִחַיד עָשִׂי לָךְ מִסֵּפֶד תִּמְרוּרִים כִּי פִתְאֹם יָבֹא
 הַשֹּׁדֵד עֲלֵינוּ" (ירמיהו ו, כו) "עליך" לא נאמר, אלא "עלינו" כביכול עלי ועליך בא שודד.